

کتاب انسان شناخت

دانشگاه شیراز

دکتر بیژن خواجه‌نوری

جامعه‌زندگی‌اسی|جوانان|

تحولات زندگی جوانان در روند جهانی شدن

انتشارات تیسرا

به نام خالق پیدا و پنهان
که پیدا و پنهان داند به یک سان

سرشناسه:	جوهری، پش، ۱۳۴۲
عنوان و نام پدیدآور:	مشتاب جوانان؛ تحولات زندگی جوانان در روند جهانی شدن / نویسنده: بیژن جعفری
مشخصات نشر:	تهران: تیس، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری:	۲۹۶ ص؛ جدول، نمودار؛ ۲۱، ۴/۴
فروست:	انتشارات تیس؛ شماره نش: ۲۶، کتاب انسان شناخت؛ ۳۵
شابک:	۲۹۹۰۰۰ ریال؛ 9-978-۶۰۷683-98
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه
موضوع:	جوانان - وضع اجتماعی
موضوع:	Young Adults - Social Conditions
موضوع:	تکنولوژی و جوانان - جنبه های اجتماعی
موضوع:	Technology and Youth + Social Aspects
موضوع:	جهانی شدن
موضوع:	Globalization
موضوع:	تحولات اجتماعی
موضوع:	Social Change
رده بندی کنگره:	۱۳۹۷ ج ۲ خ ۹ / ۵ / ۷۹۹ HQ
رده بندی دیویی:	۶۴۶ / ۷۰۸۴۲
شماره کتابشناسی ملی:	۴۸۹۶۰۶۱

کتابخانه ملی ایران

کتابخانه ملی ایران

جامعه‌شناسی جوانان؛ تحولات زندگی جوانان در روند جهانی شدن

جامعه‌شناسی جوانان؛ تحولات زندگی جوانان در روند جهانی شدن

نویسنده: دکتر بیژن خواجه‌نوری

مدیر تولید: فاطمه شهبازی

چاپ یکم: بهار ۱۳۹۷

شماره نشر: ۲۶۰

ویراستار: معصومه موسوی

صفحه‌آرا: سپیده امری

لیتوگرافی: البرز نوین، چاپ: عطاء، صحافی: ساغر مهر

ناظر فنی چاپ: سعید صادقی

تعداد: ۵۵۰ نسخه

قیمت: ۲۹۹۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۳-۹۸-۹

۱۳	پیشگفتار
۲۱	فصل یکم: کلیات
۲۱	مفهوم جوانی
۲۷	مفهوم جوانی به لحاظ تاریخی
۲۸	جوانان، نسل و روابط نسلی
۳۱	فصل دوم: جوانان و جهان در حال دگرگونی
۳۱	چارچوبی نظری برای تحلیل
۳۹	نیروهای اصلی در دگرگونی های جهانی
۳۹	دگرگونی در حوزه اقتصادی
۵۶	دگرگونی در حوزه فرهنگ
۵۹	جهانی شدن فرهنگ
۶۱	تر همگون شدن
۶۴	تر قطبی شدن فرهنگی
۶۶	تر پیوندی شدن فرهنگی
۷۳	دگرگونی در حوزه سیاست
۸۵	دگرگونی در حوزه اجتماع
۹۵	فصل سوم: جوانان و حقوق بشر
۱۰۱	حقوق جوانان در معاهدات جهانی
۱۰۸	حقوق جوانان و مشارکت مدنی
۱۱۳	حقوق جوانان و جنگ

۱۱۷	حقوق جوانان و مهاجرت‌های جهانی
۱۲۴	حقوق جوانان و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی
۱۲۹	حقوق جوانان و اقتصاد جهانی
۱۳۷	فصل چهارم: جوانان و فرهنگ
۱۳۹	تفاوت‌های فرهنگی در ارزش‌ها
۱۴۱	جهانی‌شدن و دگرگونی ارزش‌ها
۱۴۶	جوانان در فرهنگ‌های فردگرا و جمع‌گرا
۱۵۴	جهانی‌شدن و سبک‌های زندگی
۱۵۸	چالش‌های فرهنگی مرتبط با قوانین
۱۶۳	فصل پنجم: جوانان و سیاست
۱۷۰	جوانان و شهرنشینی
۱۷۶	جوانان و شهروندی جهانی
۱۸۲	جوانان و شهروندی دیجیتال
۱۸۶	جوانان و آموزش شهروندی
۱۹۰	جوانان و مشارکت‌های شهروندی
۱۹۴	اهمیت مشارکت مدنی جوانان
۱۹۶	نشانه‌های شرکت جوانان در زندگی مدنی
۱۹۷	آگاهی مدنی
۱۹۷	ارزش‌های مدنی و اجتماعی
۱۹۹	فعالیت‌های مدنی و اجتماعی
۲۰۰	رویکرد جامعه به مشارکت مدنی جوانان
۲۰۱	جوانان و دموکراسی در جوامع در حال گذار
۲۰۷	فصل ششم: جوانان و خانواده
۲۱۰	جوانان و محیط‌های اجتماعی
۲۱۳	محیط خانوادگی و سلامت و رفاه جوانان
۲۱۵	تعارضات والدین و سلامت جوانان
۲۱۶	خسوفت‌های خانوادگی و جوانان
۲۱۷	تبعیض‌های جنسیتی و جوانان
۲۱۸	دگرگونی‌های ساختاری در زندگی خانوادگی و جوانان
۲۲۱	نقش خانواده در تصمیم‌گیری‌های جوانان
۲۲۲	عوامل تأثیرگذار بیرونی بر خانواده‌ها و جوانان

۲۲۵.....	مسائل جنسیتی
۲۲۷.....	جوانان و امید به زندگی و رشد
۲۲۸.....	ارزش‌های مصرف‌کننده
۲۲۸.....	خانواده‌ها و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی
۲۳۱.....	فصل هفتم: جوانان و رسانه‌ها: فرصت‌ها و چالش‌ها
۲۳۵.....	جوانان و شکاف دیجیتال
۲۴۱.....	جوانان و مصرف رسانه‌ها
۲۴۴.....	اینترنات و جنسیت
۲۴۷.....	جوانان و تلویزیون
۲۵۰.....	تأثیرات رسانه‌ها بر جوانان
۲۵۱.....	رسانه‌ها و احرافاد
۲۵۳.....	تلویزیون و انجمن‌ها
۲۵۵.....	تلویزیون و خوشنود در مین جوانان
۲۶۵.....	فصل هشتم: جوانان و مساند محیط
۲۶۷.....	تغییرات محیط جهانی و زندگی جوانان
۲۷۰.....	تفاوت‌های زیست بوم‌ها بر حسب عوامل اجتماعی - جمعیتی
۲۷۲.....	تعامل پدیده‌های جهانی با فرهنگ‌های مختلف
۲۷۷.....	کتابنامه

پیشگفتار

در جوامع مختلف، دوران جوانی از اهمیت خاصی برخوردار است. جوامع گوناگون در پی آن هستند که خود را با زادوولد، بازتولید کنند و این امر میسر نمی‌شود؛ مگر آنکه نوزادانی که به دنیا می‌آیند، به‌نحوی تربیت و رشد یابند که هویت جامعه را بازتولید کنند و ارزش‌ها و معنای فرهنگی حاکم بر جامعه را بازنمایی کنند. هر جامعه‌ای به شیوه‌ای خاصی بر فرهنگ خاص خود، دوران کودکی و جوانی را تعریف می‌کند. این مرحله از زندگی انسان‌ها از اهمیت استراتژیک برخوردار است؛ زیرا بنیان اساسی برای جابه‌جایی نسل‌ها را دارد و عرصه‌ای است که همه گروه‌ها، اجتماعات هویت خود را در این عرصه بازتولید می‌کنند.

تعاملات بین فرهنگ‌های مختلف دارای تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم بر روند شکل‌گیری هویت کودکان و جوانان می‌باشد. این تعاملات است که برخی تأثیرات به‌دلیل ارتباطات فناوری و تماس‌های بین اعضای جوامع با یکدیگر است و برخی از طریق نظام‌های آموزشی رخ می‌دهند. معمولاً نظام‌های آموزشی در کشورهای مختلف در تلاشند تا از نظام‌های آموزشی کشورهای موفق و مناسب، الهام بگیرند و بعضاً برای آموزش جوانانشان نسخه‌برداری کنند. در اینجا نیز به‌طور غیرمستقیم نظام‌های ارزشی و اطلاعات، از فرهنگی به فرهنگ دیگر انتقال می‌یابند. تمامی این موارد و بسیاری بیش از این‌ها به ما

می‌گویند که فرایند جهانی‌شدن دارای روابط بسیار نزدیک با دوران جوانی است و لازم است که این رابطه را به‌طور دقیق و در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار داد.

این کتاب نتیجه این باور است که جهانی‌شدن با جوانان و خانواده‌های آنها دارای رابطه متقابل است و اینکه کمتر این رابطه در منابع جامعه‌شناسی جوانان مورد توجه قرار گرفته است. اکثر مطالعات جهانی‌شدن به بررسی آن در حوزه اقتصاد و سیاست می‌پردازد و کمتر سایر جنبه‌ها را مورد توجه قرار داده‌اند. درحالی‌که جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی مرتبط با جهانی‌شدن نیز از اهمیت فزاینده‌ای برخوردارند. شرایط اقتصادی و کنش‌های سیاسی در سطح ملی و بین‌المللی به‌طور مستقیم بر زندگی جوانان تأثیر می‌گذارند. به‌طور معکوس، تصمیمات جوانان و خانواده‌های آنها در نهایت، در موفقیت یا به شکست انجامیدن برنامه‌ها و خط‌های اقتصادی دولت‌ها نقش بسزایی دارند. رابطه بین جهانی‌شدن و جوانان سیرتاز چشم‌اندازهای اقتصادی و سیاسی است.

امروزه پدیده جهانی‌شدن در علوم اجتماعی مورد بحث قرار گرفته است و ابعاد مثبت و منفی آن مورد توجه قرار می‌گیرد. جهانی‌شدن یک رشته از فرایندهای نیرومندی است که فرست‌ها و تهدیداتی را به‌همراه دارند. این فرایندها نیرو محرکه بسیار مهمی هستند که به‌طور اساسی، نظم اجتماعی در سراسر جهان را بازسازی می‌کنند. در مرکز این تغییرات، خانواده‌ها قرار دارند. جوانان به‌عنوان اعضای خانواده در این میان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. امروزه، در همه جوامع مفاهیم سنتی دربارهٔ خانواده، کار، هویت، روابط افراد، گروه‌ها با یکدیگر به‌دلیل نیروهای جهانی‌سازی، دگرگون شده است.

به‌جهت بررسی ماهیت تغییرات اجتماعی معاصر لازم است که فرایند جهانی‌شدن را با برجسته‌ساختن روابط پویا و پیچیده بین جوانان، دولت‌ها و نهادهای فراملی مورد بررسی قرار داد. این فرایند موجب تغییرات سریع و بی‌سابقه در تمامی سطوح زندگی اجتماعی شده است. همچنان‌که جریان سرمایه، کالاها، مردم و ایده‌ها شتاب می‌گیرد. این فرایندها مفاهیم اساسی

درباره نقش‌های مختلف جوانان در خانواده و اجتماع و هنجارهای جنسیتی و شکل‌گیری هویت‌ها را دگرگون می‌سازند.

پیشرفت‌های علمی اخیر در حوزه مطالعات اجتماعی، رشد و تعلیم و تربیت در دانشگاه‌ها، به افزایش مطالعات در خصوص دوره کودکی و جوانی منجر شده است. در چند دهه گذشته، مطالعات جوانان به‌عنوان عرصه‌ای از تحقیقات و تحلیل در جوامع توسعه‌یافته شناخته شده است و مقالات و کتب مختلفی در خصوص جنبه‌های مختلف زندگی جوانان نوشته شده است. باوجود این مطالعات در این حوزه در ایران عمدتاً به بعد از انقلاب اسلامی برمی‌گردد. شدت و وسعت ادبیات تحقیق درباره دوره جوانی این نکته را خاطر نشان می‌سازد که جهانی به‌عنوان یک برساخت اجتماعی و به‌عنوان یک موقعیت اجتماعی اهمیت بسیار زیادی برای مطالعه نسبت به گذشته دارد.

جهانی‌شدن با گسترش ابزار نوژی‌های خاصی مرتبط است که در فضای خانواده محقق گردیده است و مورد بحث قرار می‌گیرند. خانواده‌ها از طریق سازمان‌های کار رسمی و غیررسمی از طریق معارف و تولید و همچنین، از طریق رابطه با دولت‌ها با فرایندهای جهانی شدن ادغام شده‌اند؛ علاوه بر این‌ها، دگرگونی فزاینده و مداوم فناوری‌های اطلاعاتی، ارتباطی به خانواده‌ها و جوانانشان این امکان را داده است تا با دیگران به شیوه‌هایی که مسبق به سابقه نیستند، ارتباط داشته باشند. این روابط با مفهوم‌سازی‌های جدید از سبک‌های زندگی مناسب تکمیل شده است. همراه با این تغییرات ما در جامعه‌ای که تحت‌تأثیر این فرایند قرار گرفته‌اند، با پدیده‌هایی، همچون فردگرایی، دموکراتیزه‌شدن زندگی خانوادگی، کاهش اقتدار والدین، پذیرش زنان به سبک‌های زندگی بدیل (طلاق و غیره) روبه‌رو هستیم. این تصاویر از زندگی که در جوامع توسعه‌یافته به‌وفور دیده می‌شوند، در جهان در حال توسعه نیز در حال گسترش هستند.

از آنجا که جهانی‌شدن در هر بستر اجتماعی، عملکردی متناسب با شرایط خاص آن داشته است و به‌گونه‌ای متفاوت مورد پذیرش قرار می‌گیرد؛ لذا چالش‌های جوانان در جوامع گوناگون، بعضاً خاص همان جوامع خواهد بود.

بر این اساس است که مسائل اقتصادی‌ای، همچون مشارکت در نیروی کار، افزایش نابرابری‌ها و ترس از غربی‌شدن پاسخ‌های ملی متفاوتی است که در موارد مشابه ظهور می‌کنند. این فرایند به مسائل اجتماعی و بسیاری بیش از این‌ها مرتبط است.

جهانی‌شدن، فرایند پیچیده‌ای است. از یک‌سو بازسازی اقتصادی را به ارمغان آورده است که فضاهایی را برای کار و روابط اجتماعی متفاوت گشوده است. از سوی دیگر، در سراسر جهان، تصاویر و ایدئولوژی‌های جدیدی را بکثر و گسترش داده است؛ علاوه بر این‌ها، این فرایند هم‌زمان در سطوح مختلف رخ می‌دهد. همچنان‌که گسترش اطلاعات در اقصا نقاط جهان شتاب بیشتری می‌گیرد، بیشتر می‌توان تأثیر فرایند جهانی‌شدن را احساس کرد. وقتی بحرانی در سوشالیته جهان رخ می‌دهد، به سرعت واکنش‌های متفاوتی به آن در سایر مناطق جهان رخ می‌دهد.

هنگامی که بارها به رشد اقتصادی یک کشور واکنش نشان می‌دهند، پس لرزه‌های فوری آن را در سایر مکان‌ها و جهان می‌توان احساس کرد. جوانان از این تحولات جهانی به‌مانند نخواهند بود. جوانان همچون سایر اعضای جامعه باید این فشارها را تحمل کنند؛ همچنان‌که ما وارد دنیایی می‌شویم که به‌طور شتابنده‌ای سرنوشت جوانان به یکدیگر گره می‌خورند و به بیان دیگر وارد دنیایی جهانی شده می‌شویم. بررسی است که با بررسی دیگرگونی‌های جهانی به درک ماهیت پویایی این فرایند ارتباط آن با مسائل جوانان ناآشنا شویم.

مطالعات در خصوص دوره جوانی، به‌عنوان عرصه‌ای برای تلاش‌های علمی، این فرصت را برای تحقیقات بین رشته‌ای فراهم آورده است که بتوان در پارادایمی در حال ظهور مشارکت کرد. در چنین پارادایمی روش‌های جدید نگریستن به جوانان را می‌توان تحقیق و نظریه‌پردازی کرد و جوانی را به طرق مختلف می‌توان مورد بررسی قرار داد. اگرچه واضح است که بلوغ زیستی و

روان‌شناختی بر جوانان اثر می‌گذارد؛ اما فرایند رشد کودکان و نوجوان در بافت اجتماعی و فرهنگی که در آن قرار دارد، رخ می‌دهد و شکل می‌گیرد. جوانی گذار از کودکی به بزرگسالی است و این گذار به ساختار جامعه بزرگسالان بسیار نزدیک است. از جوانان انتظار مهارت‌ها و کیفیت‌هایی می‌رود که برای کسب نقش یک فرد بالغ و بزرگسال لازم هستند.

افراد جوان می‌توانند، آرزوی آن نقش‌ها را داشته باشند و برای رسیدن به آن‌ها با یکدیگر رقابت بپردازند؛ همچنین، جامعه امکان دسترسی به آن نقش را نیز فراهم می‌سازد. ارتباط جدایی‌ناپذیر بین دوره جوانی و زمینه اجتماعی، بدان معنی است که با توجه به جهان‌بودن بلوغ و رشد شناختی، تجارب نوجوانان در فرهنگ‌ها و در طول تاریخ متفاوت است.

در جوامع ناهمگن، قشر بندی شده تجربه جوانی میان خرده گروه‌های جوانان متفاوت خواهد بود. بنابراین، جوانان یک گروه یک دست و همگون نیستند (فلمینگ، ۲۰۰۵). دسیاهی به نقش‌های بازارش افراد بزرگسال، ممکن است که برای جوانان در گروه‌های همسایه اجتماعی متفاوت باشد. عوامل مختلفی، همچون دسترسی به فناوری‌های ارتباطی و ارتباطی نوین و اطلاعات طبقه اجتماعی، منطقه جغرافیایی، نژاد و قومیت و نظایر آن در این تفاوت‌گذاری می‌توانند دخالت داشته باشند. نبود، نبود و فرصت‌ها در برخی موقعیت‌ها ممکن است که به‌طور عمیقی مسیر توسعه و رشد دوره جوانی را به‌واسطه نفوذ، در زمان تغییرات مهم رشد و حمایت‌ها در دسترس برای مقابله با این تحولات تحت تأثیر قرار دهد؛ به‌علاوه تا آنجا که برای جوانان گروه‌های مختلف اجتماعی، زندگی بزرگسالی به‌طور متفاوتی قابل پیش‌بینی باشد، تفاوت‌ها در الگوهای جامعه‌پذیری و اهداف، قابل انتظار خواهد بود؛ بنابراین، در جوامع ناهمگن، این امکان وجود دارد که شرایط زیست محیطی محلی به‌طور چشمگیری قالب هنجاری رشد جوانان را به‌همراه پیامدهای مهم برای وضعیت فعلی و دوره زندگی آینده آن‌ها دگرگون کند؛ لذا، سطح کلان

ترتیبیات جامعه و شرایط محلی کمک می‌کنند تا تجربیات جوانان و مسیر رشد آن‌ها شکل گیرد.

فرایند جهانی شدن سطوح خرد و کلان و ترتیبیات جامعه را در عصر حاضر دستخوش تغییر قرار داده است و موجب شده تا تمامی گروه‌های اجتماعی به طرق مستقیم و غیرمستقیم و با شدت و ضعف متفاوت با تغییرات آن روبه‌رو شوند.

این فرایند موجب نزدیک شدن بسیار زیاد فرهنگ‌ها و جوامع به یکدیگر و ارتباطات لحظه‌ای بین آن‌ها شده است. بر این اساس تعاملات در عرصه‌های مختلف اجتماع بین جوامع گوناگون شرایط جدیدی را پیش روی آن‌ها و گروه‌های توسعه‌ای برقرار داده است. در این میان، جوانان از این تحول دور نمانده‌اند. به بیان دیگر، فرایند جهانی شدن در روزگار ما آنچنان اهمیت یافته است که اگر در هم درک آن توفیق نیابیم و بر بحث درباره آن تسلط نداشته باشیم، نمی‌توانیم دستورالعمل‌های پیچیده اجتماعی باشیم (گیدنز، ۱۳۷۹: ۲۶-۲۷).

در کشورهای در حال توسعه، جوانان در مواجهه با موج‌های جهانی به‌خوبی تجهیز نشده‌اند. در اکثر موارد، یا نتوانسته‌اند از فرصت‌هایی که این فرایند پیش روی‌شان قرار داده است، استفاده کنند یا استفاده بهینه‌ای نداشته‌اند؛ بنابراین، آن‌ها بیشتر در معرض آسیب‌های ناشی از آن قرار گرفته‌اند.

ارزش‌ها و هنجارهایی که از طریق فرایند جهانی شدن و فناوری‌های مرتبط با آن به درون خانواده‌ها منتقل می‌شود؛ نه تنها با شکوه نسلی دامن می‌زنند؛ بلکه از این طریق آینده جوامع را نیز تحت‌تاثیر قرار می‌دهند. با به‌وجود آمدن هویت‌های جدید و سبک‌های نوین زندگی که عرصه‌ها در میان جوانان به دلیل استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی با اقبال بیشتری روبه‌رو شده و اشاعه یافته‌اند، می‌توان دگرگونی‌های عمیق آینده جوامع مختلف و به‌خصوص در حال توسعه را مشاهده کرد؛ بنابراین، دوره جوانی برای خانواده‌ها و دست‌اندرکاران مسائل و امور جوانان و به‌ویژه مدیران دستگاه‌های دولتی از اهمیت زیادی برخوردار است.